

А. І. Тернова

кандидат філологічних наук
доцент кафедри журналістики
e-mail: alla.ternova2008@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7084-0553
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна, 69600

А. В. Орловський

e-mail: artemkaor1707@gmail.com, ORCID: 0009-0006-3865-8133
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна, 69600

**ВИКЛИКИ В РОБОТІ ВОЄННОГО ТЕЛЕКОРЕСПОНДЕНТА:
РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ**

Мета дослідження – вивчити досвід роботи телевізійного кореспондента/журналіста, який висвітлює перебіг широкомасштабного вторгнення росії на територію України, та з'ясувати, які нові виклики сьогодення виникають у нього під час виконання редакційних завдань.

Методологія дослідження. Для виявлення особливостей роботи кореспондента/журналіста, який працює безпосередньо в зоні конфлікту/ лінії фронту/ особливо небезпечній території, був застосований метод опитування. Його результати були систематизовані та подані у вигляді таблиць, діаграм із статистичними (у відсотках) показниками. Описовий метод використаний під час викладу результатів дослідження.

Результати. Аналіз наукової літератури, публікацій Інституту масової інформації, Комісії з журналістської етики, видання «Детектор медіа», а також низки Рекомендацій і Правил для журналістів, які сформовані й оприлюднені Управлінням зв'язків з громадськістю Збройних Сил України, дали змогу не тільки вивчити організаційні моменти роботи журналістів, які висвітлюють тему війни в Україні, а й детально проаналізувати зміни в їх професійних обов'язках і обов'язкових безпекових умовах, що диктуються сьогоденням. На основі цих даних була створена анкета, запитання в якій сформульовані з акцентом на виявлення власного досвіду респондентів під час виконання редакційних завдань на лінії зіткнення/ у зоні бойових дій чи особливо небезпечних територіях.

Новизна. Під час великої війни в Україні вимоги до медіа в користувача надзвичайно зростають, адже новинний контент про перебіг у цьому жорстокому й руйнівному протистоянні є вкрай важливим і затребуваним. Дотримання журналістських стандартів і донесення інформації для користувачів стало викликом для телемовників, адже створення аудіовізуального контенту (через низку обставин) є не тільки складним процесом, а й надзвичайно відповідальним. Труднощі у висвітленні війни (коли провідні вітчизняні медіаресурси та влада мовчать) спонукають користувачів шукати інформацію серед сумнівних джерел. Це породжує низку проблем у суспільстві, то ж роз'яснення потенційній аудиторії специфіки роботи кореспондентів під час воєнного стану в країні та акцентування уваги щодо правил оприлюднення новин із зони бойових дій/ лінії фронту/ особливо небезпечних територій є нагальним і надзвичайно важливим.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані в процесі вивчення курсів з питань безпеки журналістської діяльності та воєнної журналістики загалом. Окремі положення висновків можуть слугувати своєрідним практичним порадиником для медійників, що ґрунтується на практико-орієнтованих кейсах щодо виконання професійних обов'язків/ редакційних завдань під час війни (зонах конфлікту), в особливо небезпечних територіях чи місцях бойових дій.

Ключові слова: воєнний телекореспондент, журналістські стандарти, редакційні завдання, безпека, медіареальність, виклики у професійній діяльності.

I. Вступ

Наразі професія військового кореспондента – це не вибір, вона стала необхідністю. Відповідальність медійників перед аудиторією в донесенні оперативної й правдивої інформації, відповідно до стандартів журналістської роботи, лишається актуальною. Водночас війна в Україні стала перешкодою в роботі кореспондентів, які інформують про наслідки дій агресора, перепетії

бойових зіткнень та «театр війни» у цілому. У зв'язку із цим ще 3 березня 2022 р. Головнокомандувачем ЗСУ Валерієм Залужним затверджуються «Правила роботи журналістів та журналісток і стосуються періоду воєнного стану в Україні». Наказ під № 73 регулює порядок акредитації представників медіа під час воєнного стану, визначає перелік інформації, яку не можна розголошувати, та встановлює порядок роботи журналістів в зоні ведення бойових дій [7]. Про нюанси «співпраці» журналістів та Управління зв'язків з громадськістю ЗСУ публікується відповідні роз'яснення [2], а для журналістів оприлюднюються «Рекомендації журналістам щодо організації роботи на військових об'єктах та в районах бойових дій в умовах воєнного стану» [10].

II. Постановка завдання та методи дослідження

Мета дослідження – вивчити досвід роботи телевізійного кореспондента/журналіста, який висвітлює перебіг широкомасштабного вторгнення росії на територію України, та з'ясувати, які нові виклики сьогодення виникають у нього під час виконання редакційних завдань.

У ході дослідження проведено анкетне опитування медійників, які працюють як воєнкори на різних напрямках бойових зіткнень. Цей метод отримання інформації був реалізований у вигляді письмових відповідей 19 респондентів на попередньо розроблений перелік запитань – анкети. За результатами, шляхом порівняння й систематизації відповідей були візуалізовані діаграми. Описовий метод використано під час викладу змісту результатів дослідження. Медіа, представники яких погодилися дати відповіді, представляють «1+1», «Інтер», «Ми – Україна», «5 канал», МОСТ (Херсон), Радіо Свобода, GWARA MEDIA, «МикВісті» (Миколаїв), запорізькі медіа «МТМ», «5 редакція» тощо.

Для опитування як головного методу збору інформації було сформовано 20 запитань із варіантами відповідей та можливістю дати індивідуальну під пунктом «інше». Тематично охоплено як професійні (технологічно-виробничі) вимоги в роботі, так і безпекові, етичні, організаційно-логістичні та інші питання.

III. Результати

Вважаємо за потрібне зауважити, що середній стаж роботи респондентів у медіа становить більше ніж 11 років. Так, 63,3% опитаних мають професійний стаж 10 і більше років, 21,1% – до трьох років роботи у засобах масової комунікації. Опитані воєнкори у більшості мають профільну освіту в галузі журналістики (36,8%) чи вищу освіту, суміжну до журналістики (36,8%), профільну в галузі соціальних комунікацій (20,5%). Двоє медійників мають вищу історичну освіту, один – за фахом маркетолог. Також маємо одну непряму відповідь, оскільки респондент відповів, що «для роботи в зоні бойових дій освіта не є важливою».

Опитані медійники мають різні кількісні показники редакційних завдань, що виконуються на лінії зіткнення (місцях обстрілів, особливо небезпечних територіях тощо). «Кілька разів на тиждень» у такому режимі працюють 4 воєнкорів, «один раз на місяць» – 4 респонденти, «двічі чи тричі на місяць» – 2. По одній відмінній (загалом 9) від згаданих вище відповідей отримали на це питання у таких формулюваннях: «в залежності від ситуації», «по 2 тижні на місяць», «2 тижні через 4», «проводжу зйомки тиждень», «декілька разів на рік», «у середньому 3–4 місяці на рік», «в залежності від частоти обстрілів», «щодня».

Більшість опитаних медійників виконують редакційні завдання в так званій «жовтій зоні» (52,6%), у «зеленій зоні» працює 47,4% респондентів, і лише шестеро серед опитаних – у «червоній». Нагадаємо, що «зонування» визначене командувачами оперативно-стратегічних угруповань військ і має три категорії, зокрема: «зелена» (дозволяється робота акредитованих представників медіа без супроводу офіцера зі зв'язків з громадськістю, або іншої, визначеної командиром посадової особи), «жовта» (дозволяється робота акредитованих представників медіа лише у супроводі офіцера зі зв'язків з громадськістю або іншої, визначеної командиром посадової особи, окрім випадків, визначених у додатку до Наказу № 73) та «червона» (робота представників медіа заборонена, окрім випадків, визначених згаданим вище додатком до Наказу) [7].

Цікавим моментом, яким щиро поділилися медійники, є відповідь на питання, чи існує «список виняткових журналістів із переліку обраних медіа» і що саме вони мають преференцію доступу до «червоних зон». «Так» вважає 52,6% респондентів, категорично заперечують п'ятеро медійників (26,3%), «не знаю» відповіли троє (15,8%). Маємо дві розширені відповіді: «залежить від професійності та вміння працювати в зоні бойових дій», «хто як може, то так і проїжджає».

Опитані воєнкори відзначили, що технічні засоби для виконання професійних завдань регулярно «виходять з ладу» (10,6%), «ламаються» (52,6%) або їх «можуть відбирати силою» (5,3%).

На запитання щодо безпеки під час виконання редакторських завдань респонденти зазначили, що найнебезпечнішим у їх практиці були обстріли та міни (95%), подекуди скиди FPV-дронів (до 2%), троє опитаних вважають, що «затримання військовими» (майже 3%). Більшість респондентів (15 осіб) не були травмованими під час виконання професійних обов'язків, четверо, на жаль, мали такий досвід. Логістичними викликами під час роботи це: «транспорт» (52,6%), «проживання» (31,6%), «харчування» (10,5%), «відсутність зв'язку з редакцією» (5,1%), «відсутність води» (0,1%), «проблеми відсутні» (0,1%).

Більшість опитаних працює воєнкорами від початку «великої» війни в Україні (52,6%), шестеро осіб з 2014 р. (31,6%), по одному респонденту зазначили «з 2023», «з 2024» та «наразі є військовим ЗСУ». Докладніше на рис. 1.

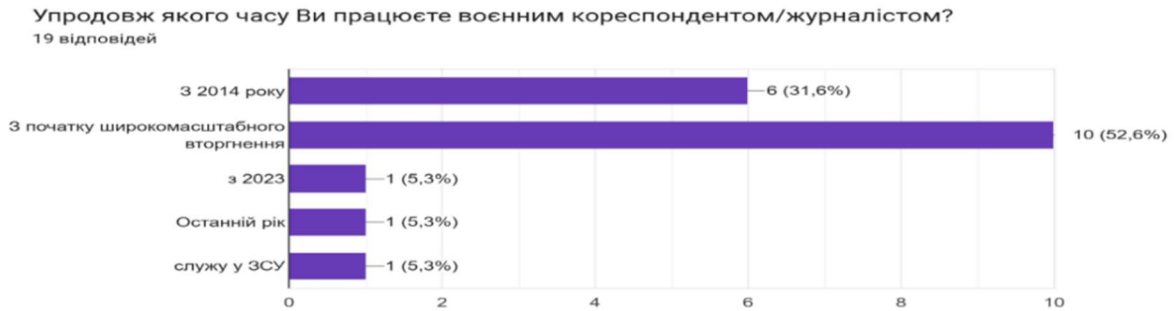

Рис. 1. Результати відповідей на питання № 8

Всі опитані респонденти (100%) перед виконанням редакційного завдання вивчають безпекову ситуацію місця, куди планується виїзд. «Труднощі» мають різний характер і переважно залежать від регіону роботи воєнкора.

Під час анкетування ми з'ясували, що медійники «так, завжди» (84,2%) можуть відмовитися від небезпечного завдання, «ні, ніколи, бо усвідомлюю важливість цієї роботи», «не відмовлялась жодного разу» та інше становить 15,8%.

На питання щодо координації виконання завдань із редакцією респонденти назвали «месенджери» (73,7%), телефонним зв'язком користується семеро (36,8%), засоби відеоконференції використовують четверо медійників (21,1%), «наживо» погоджують восьмеро респондентів, двоє опитаних зазначило, що самостійно визначають завдання «на місці», оскільки редакції мають повну довіру до журналіста. Докладніше на рис. 2.

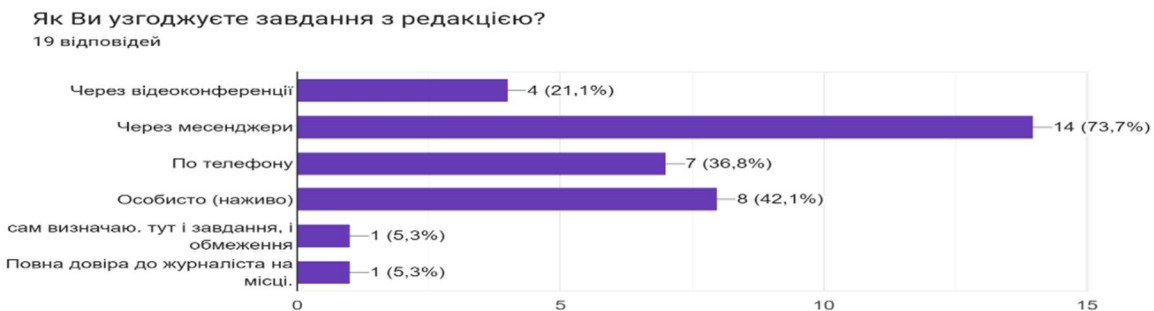

Рис. 2. Результати відповідей на питання № 11

Як видно на рис. 3, найчастіше воєнкори зазнають стресу, апатії до всього та вигорання, менше зляться, мають ПТС, лише один респондент зазначив про відсутність психологічних труднощів.

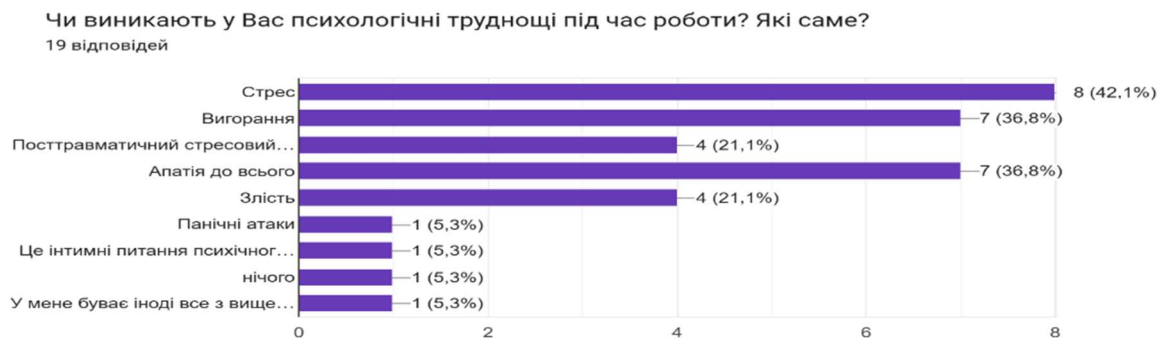

Рис. 3. Результати відповідей на питання № 12

36,8% воєнкорів відзначили відсутність підтримки, а 26,3% опитаних медійників зазначили, що регулярно отримують психологічну підтримку від редакції до та після виконання завдання, 21,1% – «зрідка». Також виявлено, що часом редакції пропонують своїм воєнкорам подібну підтримку (5,3%), або вони справляються з цим самі (10,5%).

Більшість опитаних вважають, що «знання/розуміння військової справи» є важливим при висвітленні питань війни (68,4%), 31,6% – «не обов'язковим, але бажано», або «перекладають» це на редакторів медіа.

Всі опитані медійники використовують індивідуальні захисні засоби, повне «екіпірування» мають 73,7%, у деякого «не вистачає кількох елементів» – 23,6%. Водночас на рис. 4 позначено, що такими засобами їх забезпечують переважно редакції та волонтери, чимало респондентів купують самостійно.

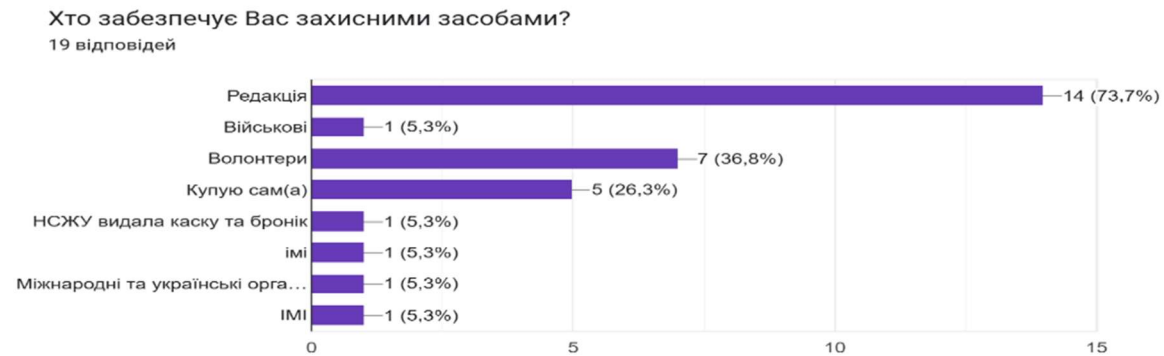

Рис. 4. Результати відповідей на питання № 13

Під час опитування ми виявили, що лише трьом медійникам надається спеціальна страхівка, ще трьом «зрідка»; 11 респондентам (57,9%) для роботи в небезпечних зонах зазначене не «оформлювалося жодного разу». Це свідчить, що медійники не захищені під час роботи й у разі травмування чи смерті не матимуть відшкодувань чи под.

Щодо отримання акредитації воєнкори чітко зазначили, що вона залежить від «зони роботи». Однак, на рис. 5 ми бачимо, що один респондент «сам собі» надає право створювати матеріали там, де вважає за необхідне. І це є викликом.

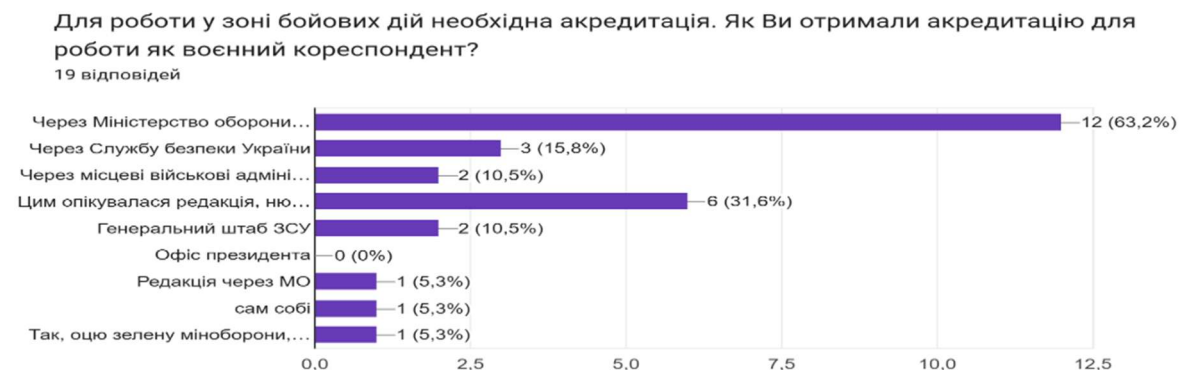

Рис. 5. Результати відповідей на питання № 14

Процес отримання акредитації, як стверджують опитані, займає кілька днів (14,6%), 1–2 тижні (21%), 2–4 тижні (47,2%), більше місяця (10,4%), хвилини (5,3%). Двоє не знають, бо цим займаються інші фахівці в редакції (1,5%). Опитані також зазначили, що для акредитування треба лист від редакції та посвідчення журналіста (часом паспортні дані респондента та ліцензія медіа). Водночас більшість зауважила, що деталей із цього питання вони не знають.

На питання «чи перевіряються відзняті матеріали» воєнкори відповіли ствердно, при цьому зазначили, що зазвичай це представники Міністерства оборони України, військові експерти, командири частин, пресофіцери (63,1%), редактори медіа (31,6%). Один опитуваний відповів, що «не перевіряють», але робить це перш за все сам (5,3%). Ці дані відображені на рис. 6.

Якщо так, то хто саме перевіряє відзняті матеріали? (якщо ні – позначте у пункті «інше»)

19 відповідей

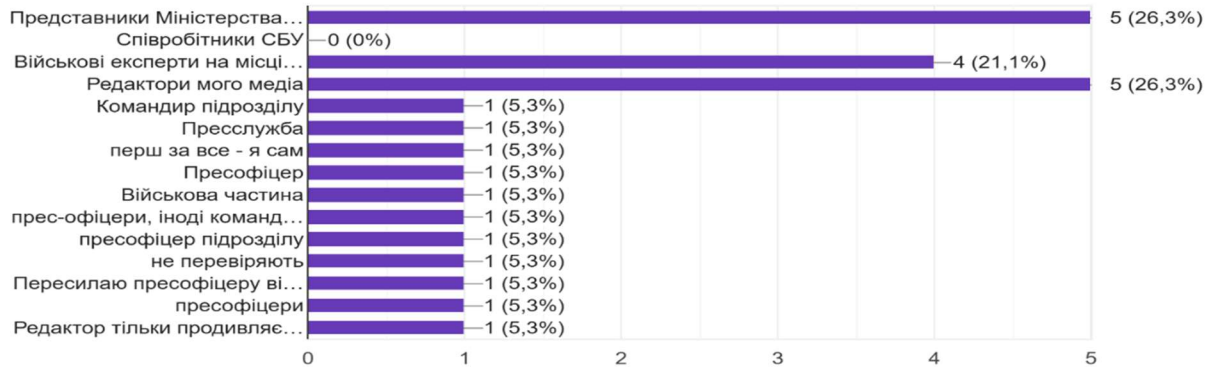

Рис. 6 Результати відповідей на питання № 15

IV. Висновки

Отже, під час воєнного стану в Україні виробничі та морально-етичні стандарти медіафахівця набувають особливої ваги. З одного боку, для воєнкорів постають виклики персональної безпеки, психологічної нестабільності, з іншого – організація взаємодії зі структурами ЗСУ, виконання редакційних завдань на військових об'єктах та в районах бойових дій тощо. Медійники на професійному рівні мають «балансувати» між суспільним інтересом і оперативністю та безпековою ситуацією, приватністю респондентів і достовірністю інформації, при цьому створювати професійні матеріали, що задовольнятимуть потреби суспільства та підтримуватимуть довіру до вітчизняних засобів масової комунікації.

Список використаної літератури

1. Брезгунова Л. Безпека журналіста під час роботи в зоні конфлікту. URL: <http://surl.li/stwdxh> (дата звернення: 12.10.2024).
2. Важлива інформація для журналістів від Управління зв'язків з громадськістю ЗСУ. URL: <http://surl.li/uteydm> (дата звернення: 21.10.2024).
3. Голуб М. Журналісти на війні: нові виклики. URL: <https://medialab.online/news/vijna-novi-vyklyky/> (дата звернення: 23.10.2024).
4. Іванців А. Ернест Зозунь: «Журналіст повинен розповідати про війну, а не брати у ній участь». URL: <http://surl.li/idkgkg> (дата звернення: 01.11.2024).
5. КЖЕ: «Нові виклики, з якими ми не стикались» – дослідження. URL: <http://surl.li/tlbrqc> (дата звернення: 17.10.2024).
6. Методологія досліджень мас-медіа : робоча книга (handbook) / за заг. ред. К. Сіриньок-Долгарьової. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 156 с.
7. Про організацію взаємодії між Збройними Силами України : Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 03.03.2022 р. № 73. URL: <http://surl.li/lpbmwq> (дата звернення: 20.09.2024).
8. Правила для журналістів щодо поведінки з військовими. *Інститут масової інформації*. URL: <http://surl.li/rojamtj> (дата звернення: 17.09.2024).
9. Професійні журналістські стандарти : інформаційна довідка. *Інститут масової інформації*. URL: <http://surl.li/quueto> (дата звернення: 18.09.2024).
10. Рекомендації журналістам щодо організації роботи на військових об'єктах та в районах бойових дій в умовах воєнного стану. *Управління зв'язків з громадськістю Збройних Сил України*. Київ, 2024. URL: <http://surl.li/zwiupe> (дата звернення: 18.09.2024).
11. Рекомендації Комісії з журналістської етики щодо інформації, яку не можна розголошувати в медіа під час воєнного стану. URL: <http://surl.li/asjbag> (дата звернення: 08.10.2024).
12. Schmickle Sh. Reporting War. URL: <http://surl.li/uhubmv> (дата звернення: 20.09.2024).

References

1. Brezghunova, L. (2021). *Bezpeka zhurnalista pid chas roboty v zoni konfliktu* [Journalist's safety while working in the conflict zone]. Retrieved from <http://surl.li/stwdxh> [in Ukrainian].
2. Vazhlyva informatsiia dlia zhurnalistiv vid Upravlinnia zviazkiv z hromadskistiu ZSU [Important information for journalists from the Department of Public Relations of the Armed Forces of Ukraine]. (2022). Retrieved from <http://surl.li/uteydm> [in Ukrainian].
3. Holub, M. (2022). Zhurnalisty na viini: novi vyklyky [Journalists at war: New challenges]. Retrieved from <https://medialab.online/news/vijna-novi-vyklyky/> [in Ukrainian].

4. Ivantsiv, A. (2016). Ernest Zozun: «Zhurnalist povynen rozpovidaty pro viinu, a ne braty u nii uchast» [Ernest Zozun: «A journalist should talk about war, not take part in it»]. Retrieved from <http://surl.li/idkgkg> [in Ukrainian].
5. KZhE: «Novi vyklyky, z yakymy my ne stykals» – doslidzhennia [KJHE: «New challenges that we have not encountered» – research (2022)]. Retrieved from <http://surl.li/tlbrqc> [in Ukrainian].
6. Sirinyok-Dolgaryova, K. (Ed.). (2017). Metodolohiia doslidzhen mas-media [Methodology of mass media research]. Zaporizhzhia: ZNU [in Ukrainian].
7. Order of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine № 73 On the organization of cooperation between the Armed Forces of Ukraine (2022). Retrieved from <http://surl.li/lpbmwq> [in Ukrainian].
8. Pravyla dlia zhurnalistyv shchodo povedinky z viiskovymy [Rules for journalists regarding behavior with military personnel]. *Institut masovoi informatsii*. Retrieved from <http://surl.li/pojamj> [in Ukrainian].
9. Profesiini zhurnalistski standarty: informatsiina dovidka [Professional journalistic standards: informational reference]. *Institut masovoi informatsii*. Retrieved from <http://surl.li/qyyemo> [in Ukrainian].
10. Rekomendatsii zhurnalistam shchodo orhanizatsii roboty na viiskovykh ob'ekтах ta v raionakh boyovykh dii v umovakh voiennoho stanu [Recommendations for journalists regarding the organization of work at military facilities and in combat areas under martial law] [in Ukrainian]. Uravlinnia zviazkiv z hromadskistiu Zbroinykh Syl Ukrainy. Retrieved from <http://surl.li/zwipye> [in Ukrainian].
11. Rekomendatsii Komisii z zhurnalistskoi etyky shchodo informatsii, yaku ne mozhna rozgholoshuvaty v media pid chas voiennoho stanu [Recommendations of the Commission on Journalistic Ethics regarding information that cannot be disclosed in the media during martial law]. Retrieved from <http://surl.li/asjbag> [in Ukrainian].
12. Shmikh, Sh. (2005). Reporting War. Retrieved from <http://surl.li/uhubmv> [in English].

Стаття надійшла до редакції 23.11.2024.

Received 23.11.2024.

Ternova A., Orlovskiy A. Challenges in the Work of a Military TV Correspondent: Survey Results

Research aim: to study the work experience of television correspondents / journalists covering the course of Russia's large-scale invasion of the territory of Ukraine, and to find out what new challenges they face today while performing editorial tasks.

Research methodology. A survey method was used to identify the specifics of the work of a correspondent / journalist who works directly in a conflict zone / frontline / especially dangerous areas. Its results were systematized and presented in the form of tables, charts with statistical (percentage) indicators. The descriptive method was used during the presentation of the research results.

Results. The analysis of academic literature, publications of the Institute of Mass Information, the Commission on Journalistic Ethics, the publication «Detector Media», as well as a number of Recommendations and Rules for journalists, which were developed and published by the Department of Public Relations of the Armed Forces of Ukraine, made it possible not only to study the organizational aspects of the work of journalists covering the war in Ukraine, but also to analyze in detail the changes in their professional duties and mandatory security conditions dictated by the present. On the basis of these data, a questionnaire was created, the questions in which were formulated with an emphasis on identifying the respondents' own experience during the execution of editorial tasks on the frontline / battle area / especially dangerous areas.

Novelty. During the great war in Ukraine, the user's demands for media are growing extremely, because news content about the course of this brutal and destructive confrontation is extremely important and in demand. Adhering to journalistic standards and conveying information to users has become a challenge for broadcasters, because the creation of audiovisual content (due to a number of circumstances) is not only a difficult process, but also extremely responsible. Difficulties in covering the war (when leading Ukrainian media resources and the government are silent) encourage users to look for information from dubious sources. This causes a number of problems in society, so explaining to the potential audience the specifics of the work of correspondents during martial law in the country and emphasizing the rules for publishing news from the battle area / frontline / especially dangerous areas is urgent and extremely important.

Practical value. The results of the research can be used in the process of studying courses on the security of journalistic activity and war journalism in general. Certain provisions of the conclusions can serve as a kind of practical guide for media workers, based on practice-oriented cases regarding the performance of professional duties / editorial tasks during wartime (in conflict zones), in especially dangerous areas or places of combat operations.

Key words: military television correspondent, journalistic standards, editorial tasks, security, media reality, challenges in professional activity.